

ליקוטי מוהר"ן בפרשה – 229

דברים ה'תשפ"ה / מאת הרה"ג אליהו עטייה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

האריז"ל

טויל בכתיב האריז"ל

יחידי הדורות / משה רבינו גילה את הנפש של התורה וכו' / עיקר העבודה היא השגת הנשמה / הזמנים שיש בין כל צדיק לצדיק / כתר – מעשה בראשית ומעשה מרכבה / 'מעשה בראשית' – ספר עץ חיים / השתלשלות האורות והפרצופים עד למטה / ולא במעשה בראשית בשנים / 'מעשה מרכבה' / 'מראות יחזקאל' / חכמה – חכמתו הפלאת של האריז"ל זע"א / העיון – הוא להתייגע כדי לשבר את הקליפות / בקשת חכמי צפת מהאריז"ל שיתבר ספר / אפשר לצמצם קצת לדיבור, אבל לא לכתובה / דוקא משה רבינו כותב את התורה / רשב"י לא כתב – ר' אבא התלמיד הוא הכתוב / רבינו כתב מעט, עיקר הכתיבה על ידי ר' נתן / בינה – נשמת האריז"ל היא גלגול של רשב"י / פטירת הרמ"ק / ר' עקיבא – מהרח"ו, בגלגול הקודם היה רבו של רשב"י – האריז"ל / חסד – תורת חסד על לשונה – התלמיד ר' חיים ויטאל / מעשה ההתקרבות של מהרח"ו להאריז"ל / השאלות ששאל מהרח"ו את האריז"ל בביאור הזוהר / גבורה – צמצום הסודות שהיה מזמן רשב"י עד האריז"ל / 'קבלת הגאונים עד הרמב"ן' / ששת אלפים שנה היו עלמא / כיצד מתקיים שני אלפים ימות המשיח / כתיבת ספר הזוהר סביבות שנת ארבעת אלפים / בבח ספר הזוהר נצא מהגלות / תפארת – הוא ענין ההתפארות שהצדיק מתפאר בתורתו / האריז"ל ציוה לחברים לעיין במאמר הזוהר ולהבינו / הנשמות שבאו כעופות לומר שהם טועים בהבנת הזוהר / נצח – ראיית המלאך אינה בחינת 'נבואה' / חלום, רוח הקודש, מלאך מגיד, גילוי אליהו, נשמות הצדיקים / מלאך מגיד, ומדוע לפעמים אינו נאמן תמיד / הוד – סודות התורה שנמסרו ביד החיצונים / ידיעת העתידות וגזירות הבאות לעולם / פלאי הבריאה שיש בדיבור ובשמיעה / התדרים הרוחניים שיש בקולות הציפורים / גאולת סודות התורה בצפוף העופות / יסוד – התיקון לכל העבירות בחינת 'תיקון הכללי' / העונש של מכת הארבה / העשיר מאיסטנבול / תיקון בעל העבירה שהיה ניצוץ אחאב מלך ישראל / מלכות – דינא דמלכות דינא / סיבת כאב העינים הגדול שהיה למהרח"ו / חיזוש הבן איש חי שעיקר העונש היה על ההסתכלות / סיכום

השיעור לרפואה שלימה של שרון בן נעימה נעמי יאל נא רפא נא לוי ולעילוי נשמת אולגה (חולה) בת סימי ומאיר זכרונה לברכה

יחידי הדורות

א. אנחנו השבוע בעזרת השם נדבר על האריז"ל שיום פטירתו זה ה' באב. ידוע שיש חמישה צדיקים שהם מקבלי התורה בעיקר, והם נקראים 'יחידי הדורות' (ע' חיי מוהר"ן אות רע"ט כוכבי אור שיחות וסיפורים אות ל"ה, ובביאור הליקוטים סוף תורה כ"ב, ותינינא ע"א אות ל"א), שהם גילו חידוש חדש בתורה. והם: משה רבינו עליו השלום, ואחר כך רבי שמעון בר יוחאי, האריז"ל, הבעל שם טוב הקדוש ורבי רבי נחמן מברסלב. נדגיש, יש עוד אין ספור צדיקים, אבל אלו הצדיקים שיש בהם בחינה של 'תורה חדשה מאיתי תצא'. וענין של מניין זה של הצדיקים שייך לאמונה. ויש הרבה דרכים ומניינים בזה, ואין ענין זה עיקר ביהדות כלל, וכל אחד ימנה את הצדיקים האמיתיים לפי אמונתו וקבלת רבותיו. (ודי בהערה זו, כדי לא לעורר מחלוקת).

משה רבינו גילה את הנפש של התורה וכו'

ב. אם נתבונן בחמישה צדיקים האלה שהם בעצם אותה נשמה שמתגלה בעולם חמשה פעמים, יש בהם בחינה של נפש רוח נשמה חיה יחידה (ע' חיי מוהר"ן רס"ז). והעניין של נפש רוח נשמה חיה יחידה, אלה חמישה שמות של הנשמה (ע' בראשית רבה יד, ט), אבל לא סתם חמישה שמות, אלא חמישה מדרגות של הנשמה. ולפ"ז משה רבינו גילה את הנפש של התורה, ורבי שמעון בר יוחאי כבר גילה את הרוח של התורה, והאריז"ל מגלה את הרוח של התורה, והבעל שם טוב את החיה, ורבינו את היחידה.

עיקר העבודה היא השגת הנשמה

ג. יש חלוקה בתוך החמשה שמות האלה של הנשמה בין פנימי ומקיפים, הפנימי זה נר"ן – נפש, רוח, נשמה. והמקיפים הם ח"י – חיה ויחידה. עיקר העבודה היא להכניס דווקא את הנשמה. כי ברגע

שהשלמת את הנפש רוח ונשמה, כבר ממילא יבואו המקיפים של חיה ויחידה. ולכן החידוש הכי גדול, היה דווקא בהכנסת הנשמה על ידי האריז"ל. ולכן לקח הרבה מאוד שנים עד שהתגלה נשמת האריז"ל כי בין רשב"י שהיה בשנת 3850 לבריאה לבין האריז"ל שנולד בשנת רצ"ד ונפטר בשעת של"ב (5332) יש בערך 1500 שנה. יותר אפילו מבין משה רבינו לרשב"י שזה כ-1400 שנה. מאוד מעניין שגם בין מתן תורה שהיה בשנת 2448 לבין, חתימת המשנה שהיתה בשנת 3948 יש בדיוק אלף חמש מאות שנה.

הזמנים שיש בין כל צדיק לצדיק

ד. נמצא שיש הרבה מאוד שנים בין רשב"י להאריז"ל, דהיינו בין הרוח לנשמה, לעומת בין האריז"ל לבעל שם טוב שהיה מאה חמישים שנה אחרי האריז"ל, שנולד בשנת 5458 שנת תנ"ח, דהיינו עשירית מהמזמן שהיה בין רשב"י להאריז"ל. ואילו בין הבעל שם טוב לרבינו אפשר לומר עוד עשירית, כי הבעל שם טוב נפטר בשנת תק"כ, ורבינו נולד בשנת תקל"ב ונעשה בן שלוש בשנת תקל"ה חמש עשרה שנה ביניהם.

שוב, הסברנו שברגע שהאריז"ל גילה את הנשמה, כבר החיה היחידה – שהם המקיפים – הם באים מאליהם בקלות רבה, כי אפילו שהמקיפים גבוהים יותר מהנשמה, אבל כשנשלמה הנשמה הם באים כבר בקלות. לכן יש איזה נקודה באריז"ל שהוא האמצע של 'החמשה יחידי הדורות', כי הוא עושה עבודה מאוד מאוד גדולה וגילויים גדולים. ולכן היום בעזרת השם נייחד את השיעור על לימודים דרך סיפורים על האריז"ל ללמוד קצת מדרכי הנהגתו ואם נזכה להגיד עשרה דברים – יהיה לנו פרצוף שלם

כתר – מעשה בראשית ומעשה מרכבה

ה. כבר בגמרא (חגיגה יא:) על 'מעשה בראשית' ועל 'מעשה מרכבה', אבל צריך להגדיר מה זה 'מעשה בראשית' ומה זה 'מעשה מרכבה', וזה לא כל כך פשוט הרמב"ם אמר איזה ביאור בהלכות יסודי התורה, אבל הדברים שהרמב"ם כתב הם לא לפי הקבלה, ולכן לא מקבלים את הפירוש של הרמב"ם בעניין הזה. ומסבירים כמו שהאריז"ל מסביר מה זה מעשה בראשית ומה זה מעשה מרכבה וכמו שגם אפילו מפרשי המשניות במשנה הנ"ל שאמרה: 'אין דורשין בעריות בשלשה, ולא במעשה בראשית בשנים, ולא במרכבה ביחיד, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו'. 'ולא מעשה בראשית בשנים' – שאפילו לשנים לא דורשים, רק לאחד, כלומר מעשה בראשית צריך ללמד רק תלמיד אחד שהוא יקשיב לשיעור שלך ולא יותר, כדי שלא יתבלבל ויטעה בלימוד הזה והרי שלימוד 'מעשה בראשית' הוא גבוה מאוד.

'מעשה בראשית' – ספר עץ חיים

ו. מבאר התפארת ישראל שם במשנה (חגיגה פ"ב אות ג'), וז"ל: 'במעשה בראשית' – הוא סודות הקבלה, איך בתחילת הבריאה השתלשלו העולמות זה אחר זה, עד שנברא עולם הגשמי הזה, עכ"ל. וא"כ הכוונה לספר עץ חיים שלימד האריז"ל לתלמידו המובהק מהרח"ו זע"א, כי שם מבואר כל סדר השתלשלות העולמות מאדם קדמון דרך כל העולמות אצילות בריאה יצירה

מסוף העולמות, שהם הארבעה יסודות והאזורים שבהם, עד רום עולם האצילות וכו'. וענין השוערים והשמות האלו, פרושן הוא: כי היו משביעים בכח שם קדוש אחד שהוא מן הספירה שבאותה מדרגה אל המלאך המשרש ונחצב משם, והוא הממנה על שער הרקיע עצמו שהוא החמר (באופן יחסי) שבמדרגה ההיא, אשר יש לו גם כן שם ידוע לאותו שער, ופותחו. ואז נכנסת מחשבת הנביא דרך שער ההוא מאור לאור עד אור הפנימי של הספירה שבאותה מדרגה, ואז מתפלל ומיוחד היחוד הצריך לשם, וכך עולה ממדרגה למדרגה.

'מראות יחזקאל'

י. והנה זה ענין מראות יחזקאל הנקרא 'מעשה מרכבה' – להיות המדרגות מרכבות זו על זו. ותחלה נפתחו השמים – שיערי הרקיעים שהם אורות החמר והכלים שבאותו עולם, ומשם נכנס (תחילה) אל הקלפות ושהקליפה יש בה גם בחינה של שומר לפרי, ולכן מי שלא זכאי נופל שם, אבל בכל עלייה חייבים לעבור דרך שם, וזו הסכנה הגדולה שבדבר, וזהו שכתוב (יחזקאל א, ד) "וארא והנה רוח סערה" וכו'. ומשם נכנס למחיצת אור המלאכים בנודע, כי בין כל אור ואור יש פרוגד מפסיק, וזהו סוד הנעלם שיש בענין החשמל כי הוא בגימטריא 'מלבו' ש', והוא הכלי והחמר של אורות המלאכים. וה' יכפר בעדי בגלותי סוד נעלם הזה. ואז ראה (יחזקאל) עשר כתות המלאכים אשר פלם נחלקים לארבע חיות וארבע מחנות שכינה, וזהו שכתוב (יחזקאל א, ה) ומתוכה דמות ארבע חיות. ומשם נכנס (יחזקאל) עד הגיעו אל 'אור העשר ספירות עצמן, וזהו שכתוב (שם, כו) "ועל דמות הפסא כמראה אדם" וגו'. ואמנם הפסא עצמו הוא אור 'מחצב הנשמות' בסוד 'האבות הן הן המרכבה', עכ"ל.

ומי שהיה מיוחד בדבר זה, היה כמובן האריז"ל שזכה בשלמות לדעת 'מעשה בראשית' – כמו שהוא גילה, וגם נתגלה לנו, בבחינת 'תורה שבכתב' על ידי תלמידו מהרח"ו שנצטוו בפקודת רבו לכתוב. וכן ידע האריז"ל גם את 'מעשה מרכבה', אבל זה בחינת 'תורה שבעל פה' ברובה, כי מזה לא נכתב רק מעט.

חכמה – חכמתו הפלאית של האריז"ל ז"ע"א

יא. נדבר קצת על החכמה של האריז"ל, וגם כאן כדאי להעתיק את לשונו המבוררת של מהרח"ו ז"ע"א בשער המצוות (פרשת ואתחנן), וז"ל: בענין עסק ההלכה בעיני עם החברים, ראיתי למורי זלה"ה מתגבר פארי בכח בעת שהיה עוסק בהלכה, עד שהיה נלאה ומוזע זעה גדולה. ושאלתי את פיו: מדוע טרח כל כך. והשיב לי: כי הנה העיני' – לשבר הקלפות שהם הקשיות שיש בהלכה ההיא שאין מניחים לאדם להבין אותה, ולכן צריך האדם לטרח ולהתיש כוחו אז, כי לכן נקראת התורה 'תושיה' שמתשת כוחו של העוסק בה (סנהדרין כו:), ולכן ראוי לטרח ולהתיש כוחו בהיותו עוסק בהלכה.

וכתב שם: תכלית העיני' הוא לשבר הקלפות שהם הקשיות, כי הם גרמו לאותם הקשיות שהם בהלכה, שלא יובנו תרועיהם כי אם בקשי ובדחק גדול בנודע. ואמנם עסק התורה ממש, אינו העיני' רק קריאת התורה בעצמה (בהנהגה) בארבע דרכיה שהם ראשי תבות פרוש"ס בנודע. וכמו שמי שרוצה לאכל האגוז צריך תחלה לשבר קלפותיה, כן צריך להקדים העיני' בתחלה וכו'.

ועשיה, כפי סדר הפרצופים שלהם. ואז העשייה הגשמית שזה העולם שלנו – שהוא נקרא עשייה גשמית, וכיצד הוא נברא.

השתלשלות האורות והפרצופים עד למטה

ז. נסביר יותר את הדברים יש פרצוף ראשון שאנחנו מדברים עליו יש עולמות למעלה מזה, כמו המלבוש, הטהירו, אויר קדמון, אדם קדמון סתימאה. אבל מה שאנחנו מדברים עליו בעץ חיים הוא מא"ק ולמטה – היינו 'אדם קדמון', ומתוך אדם קדמון יצאו אורות יצאו אורות אוזן חוטם פה עינים ומצח, שמהם נבראו העולמות 'אצילות בריאה יצירה עשיה'. ובעיקר הדיבור על הפרצופים העליונים שהם אריך אנפין אבא ואמא זעיר אנפין ונוקביה, הם פרצופים של עולם האצילות.

כל זה נקרא בשם 'מעשה בראשית', היות שאנחנו בלימוד הזה לומדים כיצד השתלשלות האורות בבריאת העולמות, מלמעלה מכל דרגין עד למטה – לבריאה של העולם הגשמי הזה. וכיוון שהלימוד בעץ חיים הוא השתלשלות האורות בבריאת העולמות, לכן זה שייך לעניין 'מעשה בראשית'. וכל הקבלה שיש בידינו, שאנחנו מכירים ולומדים, שבה רב הנסתר על הגלוי כי בעניין זה אין סוף סודות, זה נקרא בשם 'מעשה בראשית'.

'ולא במעשה בראשית בשנים'

ח. האריז"ל ביקש תמיד לקיים בעצמו את המאמר הנ"ל דאין דורשים במעשה בראשית בשנים, ולכן רצה שתלמידו יהיה רק ר' חיים ויטאל. אבל לא הסתייעא מילתא מחמת ריבוי הפצרות החברים, ולא יכל היה לעמוד בהם. ואכן זהו שגרם לבסוף את פטירת האריז"ל. וכמו שמובא בשער הגלגולים (הקדמה ל"ח): "ועתה מה שהגיד לי מורי ז"ל שבעה ימים קדם שנפטר לחיי עולם הבא, ודע כי מהשעה הראשונה שדבר עמי, אמר לי שאזהר מאוד שלא אגלה ענין השגתו וידעתו לבני אדם, לפי שהוא לא בא רק לתקן אותי בלבד, ואחר כך על ידי – יתקנו אחרים", ע"כ. ואמר עוד: "והתרה בי, שאם אגלה ענינו שימשך נזק גדול לו ולי ולכל העולם כלו". והביאור כנ"ל, כיון שהיה האריז"ל מלמד ענין 'מעשה בראשית' – היה צריך ללמד דוקא לתלמיד אחד ולא יותר, ובאמת שאר התלמידים לא הבינו את כוונתו היטב, ולכן נעשה נזק גדול, כי הסודות נשמעו קצת גם להם.

'מעשה מרכבה'

ט. מה זה מעשה מרכבה? הסברנו ש'מעשה בראשית' – איך מגיעים מלמעלה עד למטה עד העולם הזה, אבל 'מעשה מרכבה' זה להיפך איך מגיעים מכאן – מהעולם הזה – עד המלאכים העליונים הגבוהים ביותר, היינו סדר ומצב מעמד המלאכים נושאי המרכבה, ושאר המלאכים ושרפים וחיות ואופנים, ומה השמות שלהם, ובאיזה שמות הם פועלים, וכיצד אפשר למשוך מהם השפעה.

וכמו שלימד זאת ר' חיים ויטאל (מהרח"ו תלמיד המובהק של האריז"ל) בשערי קדושה (חלק ג שער ו), וכיון שהעניינים עמוקים ביותר, ולשון מהרח"ו מבוררת היטב, לכן הטוב ביותר היא להעתיק את לשונו ממש: היו (הנביאים) מלמדים אותם (לתלמידיהם), תפלות והזכרת שמות על שומרי הפתחין של הרקיעים ושל ההיכלות שבכל עולם ועולם

לבנה, אבל זו תורה ניסית ואין סופית. אבל התורה של בני אדם, צריך צמצום, ולכן דוקא משה כותב.

רשב"י לא כתב – ר' אבא התלמיד הוא הכותב

טז. וכך זה ממשיך הלאה שתמיד יש רב ויש את התלמיד שהוא הכותב. וכמו שרואים אצל רשב"י, רשב"י לא כותב, יש רבי אבא הכותב. רשב"י הוא מוח אינסופי, הוא לא יכול להצמצם לכתובה, מוחו מחדש כל הזמן עוד ועוד. אבל אחרי שהוא מדבר, וצמצם את תורתו לכדי דיבור, כבר יש את התלמיד שעושה את הצמצום השני מדיבור לכתובה.

ואותו דבר גם האריז"ל לא כותב אלא הכתבן שלו זה רבי חיים ויטאל. וכן הבעל שם טוב לא כותב, מאותו טעם, כי גם אצל הבעש"ט זו נביעת מוחין אינסופית והוא לא כותב. והכותב שלו זה התלמיד שלו – בעל התולדות, שבעיקר הוא שכתב את ה"שמעתי ממורי" – את כל הסודות והתורות שגילה הבעש"ט.

רבינו כתב מעט, עיקר הכתיבה על ידי ר' נתן

יז. ואותו דבר רבינו, התורות שהוא כתב בעצמו יחסית הם מעטות, הוא יותר כתב בשנים הראשונות עד תקס"ו, אבל אחר כך יש לו תלמיד – שהתלמיד הוא הכותב – שזה רבי נתן, דווקא כשהצדיק עולה למדרגה מאוד מאוד גבוהה – הוא כבר לא כותב, כבר כותבים בשבילו, כשהצדיק עדיין יכול לכתוב בעצמו, זה כשהוא עדיין במדרגה נמוכה.

בינה – נשמת האריז"ל היא גלגול של רשב"י

יח. הראשון שגילה את גדולתו של האריז"ל בלי להגיד את שמו, היה זה הרמ"ק, הרמ"ק היה 'חותם של תקופה', התקופה הזאת התחילה מזמן הגאונים עד הרמ"ק. הקבלה שהיתה בזמנם היתה בעיקר קבלת העשר ספירות. וכל הגאונים וכל המקובלים שהיו, גם אלו שקיבלה נשמתם סודות גדולים, מ"מ מה שהם הורשו לכתוב וללמד לדורות הבאים, זה רק בעניין העשר ספירות.

פטירת הרמ"ק

יט. הרמ"ק, כמו שאנחנו יודעים, גם הוא נפטר צעיר בגיל ארבעים ושמונה הוא נולד בשנת ה'רפ"ב ונפטר בכ"ג בתמוז ה'ש"ל. מובא בשבחי האריז"ל (הוצאת אהבת שלום עמ' י"א), וז"ל: ביום שנפטר הרמ"ק ז"ל באו תלמידיו ושאר החכמים לבקרו. אמר להם דעו לכם רבותי שאיש אחד יקום אחרי ויאיר עיניכם בחכמת הקבלה. והגם שתבינו שהוא חולק על דברי, אין זה אמת, כי הכל אחד, אלא לפי שבמי היו צנורי הקדשה סתומים, כתבתי דברי בסתום גדול – בבחינת ספירות, אבל אחרי מותי יתגלו יותר הצנורות, ויפרש האיש דבריו בבחינת פרצוף וכו', ומפני זה יראה לכם שחולק על דברי. לכן אני מזהיר אתכם שלא תחלוקו עליו, כי כך קבלה נשמתו מהר סיני, ובפרט שניצוץ נשמתו מהרשב"י ז"ל.

כשמע תלמידיו דברים אלו, הפצירו בו שיאמר להם מי הוא זה, ולא רצה, באומרו, אחר שהוא אינו רוצה לגלות עצמו, גם אני איני רוצה לגלותו. אמנם סימן אחד אני אומר לכם, שמי שיוזק לראות עמוד הענן ההולך לפני מסתי, הוא האיש אשר דבר בו ה' להיות נגיד ומצוה על עמו ישראל. וכן היה, שנושא ארזנו (של הרמ"ק) כשהגיעו

עוד שיבח שם מהרח"ו את האריז"ל בשבח נפלא, וז"ל: מורי ז"ל היה מהיר וקל העין בתכלית, ורב הפעמים היה מעין בכל הלכה והלכה ששה דרכים של פלפול כנגד ששת ימי החל, ואחר כך היה מעין דרך שביעי על דרך הסוד כנגד יום השבת שאין בו קלפות.

העיון – הוא להתייגע כדי לשבר את הקליפות

יב. האריז"ל אמר הגדרה חדשה בעיון, ואומר שעיקר לימוד התורה זה שאדם קורא ומבין את הפרד"ס – את הפשט, רמז, דרש, סוד, זה נקרא ללימוד תורה. אבל לשבור את הקליפות, זה כשאתה מתייגע בלימוד, שאתה לא מבין ואתה מתאמץ עד שאתה מזיע ונקרע על הלימוד, זה מה שמשבר את הקליפות. היום הרבה רוצים להבין הכל בקלות. גם יש כל כך הרבה ספרי עזר, ביאורים משולבים וכו'. אבל כל זה טוב בשביל לימוד תורה, אבל לשבר את הקליפות בלימוד שלו, זה כבר עבודה אחרת של לימוד ביגיעה.

בקשת חכמי צפת מהאריז"ל שיחבר ספר

יג. עוד מסופר על חוכמתו הגדולה של האריז"ל (בשבחי האריז"ל), וז"ל: פעם אחת אמרו לו חכמי צפת, רבינו נר ישראל, כל כך חכם מסר ה' יתברך ביד מעלתך, למה לא יחבר הרב חבור אחד נחמד, כדי שלא תשתכח תורה מישראל. השיב להם בזה הלשון, אלו היו כל הימים דיו, וכל הקנים קלמוסים, וכל הרקיעים גוילים, לא יספיקו לכתוב כל חכמתי. וכשאני מתחיל לגלות לכם סוד אחד מן התורה, נתרבה עלי כל כך שפע חכמה כמו נחל שוטף, ואני מבקש תחבולות מהיכן אפתח לכם צנור דק וקטן לומר לכם סוד אחד מן התורה דבר מועט כפי אשר תוכלון שאות, שלא להרבות לכם יותר מפדי פוחכם – ותפסידו הכל, כמו הנער שהיה נחנק בגרונו אם היה בא לו החלב ברבוי.

אפשר לצמצם קצת לדיבור, אבל לא לכתובה

יד. כלומר, האריז"ל לא יכול לכתוב, כי אפילו כשהוא בא לדבר הוא צריך כל כך לצמצם, כל שכן לגבי כתיבה, כי מילא לגבי אמירה אפשר קצת לצמצם, אבל לגבי כתיבה המוח כל כך עסוק בנביעה האין סופית, כך שאי אפשר לכתוב כלום. אפשר לבאר זאת כך, הפה והיד הם כלים של המוח, הפה מגלה את הדעת, וכמו שכתוב (משלי ב, ו) "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה". הדיבור מגלה מה שבדעת, וגם הכתב מגלה, רק שהכתב הוא רחוק יותר מהמוח, הוא רחוק שני מדרגות, ולכן אי אפשר לצמצם את המוחין לידי הכתיבה, אף שאפשר קצת לצמצם את המוח לדיבור.

דוקא משה רבינו כותב את התורה

טז. זו נהגה שהיתה תמיד, שהרב הוא בחינה של דיבור והתלמיד בחינה של כתיבה. הרב שעסוק בחידושי התורה הבאים מנביעת המוח, הוא לא יכול לצמצם לידי הכתיבה. אולם התלמיד, שעסוק בלשמוע את הדיבור, דיבור אפשר לצמצם לכתובה. התלמיד הראשון הוא משה רבינו, תלמיד של ה' יתברך, ודוקא משה הוא זה שכותב את התורה, הקב"ה כתב רק את עשרת הדיברות, אבל את כל התורה כולה, דוקא משה רבינו כותב, כמו שכתוב (דברים לא, ט) "ויכתב משה את התורה הזאת", משה לא מקבל את התורה כתובה. אמנם התורה כתובה בשמים 'אש שחורה על גבי אש

השאלות ששאל מהר"ו את האריז"ל בביאור הזהר

כג. והרב מהר"ו לא החשיב אותו שהוא צריך ללמד ממנו, ואדרבא הוא חשב שהוא יותר חכם בחכמת הקבלה ממנו. עד שלאחר זמן הששה חודשים עלה בדעתו לילך אל האריז"ל ולתהות בקנקנו איך יפרש מאמר אחד שבכר היה מפרש אצלו. ותכף בפשפא, אמר האריז"ל זה לא בא כי אם לתהות בקנקני. כיון ששאל אותו מהר"ו נר"ו מאמר אחד, מיד התחיל במוהר"ר יצחק אשכנזי ע"ה לומר בתוכו סודות נפלאים שרמזם הרשב"י בתוכו, אשר לא שמעתן און אדם מעולם. וכיון ששמע במוהר"ר חיים אותן הרזים העליונים, כמעט יצאה נפשו בדברו אלו. אחר כך שאל אותו במאמר אחר, והאריז"ל פתח לו פתחים של אורה, עד שדמה עצמו מהר"ו לפני האריז"ל בשועל, וכלא חשיבי דמי.

אחר כך התחיל לשאול אותו מאמר אחר, השיב האריז"ל עד כאן תחום שבת, ותו לא, אינך ראוי לגלות לך יותר מזה. מיד יצא מלפניו בפחי נפש, ונכנס בביתו ופשט את בגדיו ולבש שק, והשליך את עצמו מלא קומתו בתוך האפר, והיה מאפיר את עצמו באפר, וצעק ויבכה בכיה גדולה עד מאד, ובקש רחמים מלפני הקב"ה שיתנהו לחן ולחסד בעיני האריז"ל, שימסר לו סתרי תורה, ולן בתענית ושק, ולמחר בא אל האריז"ל, ונפל על פניו, ונשק לו ידיו ורגליו, והתחיל לבכות לפניו ולהתחנן, ואמר לו, למען ה' אלהי ישראל נא אל תשיבני ריקם, ואל תעזבני ואל תרחיקני ממך. אמר לו האריז"ל אל תאמר שאלתך שאלתך, ואל תעלה לך, ועל מנת כן נתבוננתי איתמו ללגלות לך עוד, מכאן ואילך אל תפחד כי אני אלמדך הכל בעזרת ה'. וגלה לו מה שנאמר לו במצרים. ומאותו יום והלאה לא מש מתוך האהל, והיה מוסר לו סתרי תורה שנה תמימה, והיה כותב כל מה ששמע מרבו.

בבירה – צמצום הסודות שהיה מזמן רשב"י עד האריז"ל

כד. בגבורה נדבר על הצמצום והעלם שהיה מזמן רבי שמעון בר יוחאי עד הזמן של האריז"ל, כי בזמן פטירת רשב"י נסתלקו סודות התורה, וכמו כתב מהר"ו (בהקדמת שער ההקדמות, ונדפסה גם בהקדמת עין חיים), וז"ל: הנה החכמה הזאת היתה נגלית באתגלייא עד פטירת הרשב"י ע"ה ומאז ואילך נסתם חזון, כנזכר לעיל מאותו המאמר דפרשת ויחי (ח"א דף ריז). כאשר ראה בחזיון חלומו ר' יהודה לרשב"י דהוה סליק על ד' גדיפין מתתקנן וספר תורה עמיה (שהיה עולה רשב"י עם ארבעה כנפיים מתקונות, ועמו ספר תורה), ולא שבק כל ספרי רזין עילאין ואגדתא דלא סליק לון בהדיה וכו' (ולא השאיר כל ספרי סודות עליונות ואגדות, שלא העלה רשב"י איתו), ואמר ודאי מדשכב רשב"י חכמתא אסתלקת מארעא וכו' (ודאי משנפטר רשב"י הסתלקה החכמה מהארץ), ולא אשתאר בעלמא בר כמה דכתיב (ולא נשאר בעולם רק כמו שכתוב במן – שמות טז, לג): "קח צנצנת אחת וגו' למשמרת" – לאצנעותא וכו'.

'קבלת הגאונים עד הרמב"ן'

כה. וכל אחד מהחכמים היודעים בחכמה הזאת מאז ואילך, היו עוסקים בה בהסתר גדול ולא באתגלייא, ולא היה מגלה אותה אלא לתלמידו היחיד בדורו, ואף זה בראשי פרקים מפה אל פה מגלה טפח ומכסה אלף טפחים. והיתה החכמה הזאת מתמוטטת ומתמעטת והולכת מדור לדור, עד הרמב"ן ז"ל אחרון המקובלים

לבית החיים רצו לחפור לו קבר אצל גדולי הדור, ואמר להם האריז"ל אין זה מקומו, שעמוד הענן שהולך לפני ארוננו הולך להלאה ונח שם במקום פלוני, מיד הרגישו שהוא האיש אשר אמר עליו הרמ"ק ז"ל.

וכל תלמידי הרמ"ק קיבלו עליהם את האריז"ל, כי הבינו שעליו כיוון וכנ"ל, שהרי רק הם ידעו את הסוד מענין עמוד הענן, וזה הצדיק ראה את העמוד הענן, סימן שהוא הנגיד והמצווה להם. ואחר הדברים החשובים שלמדנו מהסיפור הזה הוא הענין של נשמת האריז"ל שהיא ניצוץ מנשמת רשב"י. ולכן ענין זה בספירת הבינה, כי הבינה מקבילה לבחינת 'נשמה' בחלקי הנרנח" – נפש רוח נשמה חיה ויחידה, וכנ"ל.

ר' עקיבא – מהר"ו, בגלגול הקודם היה רבו של רשב"י – האריז"ל

כ. ובזה יש להבין מאמר נפלא שאמר פעם האריז"ל למהר"ו שבגלגול קודם היה הוא מהר"ו רבו של האריז"ל, כי מבואר בשער הגלגולים (הקדמה ל"ח), בגדולת שורש נשמת מהר"ו, וז"ל: והנה סדר השורש של נפשי הוא זה: שמואל הנביא, ואחריו חזקיהו מלך יהודה, ואחריו ר' יוחנן בן זכאי ואחריו ר' עקיבא בן יוסף, ואחריו רב יבא סבא דמשפטים, ואחריו אב"י האמורא הנקרא נחמני, ואחריו אני חיים ויטאל, ע"כ. וכידוע היה ר' עקיבא רבו של רשב"י.

סוד – תורת חסד על לשונה – התלמיד ר' חיים ויטאל

כא. יש גמרא בסוכה (דף מט:), על הפסוק (משלי לא, כו) "תורת חסד על לשונה", שואלת הגמ', וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד? אלא וכו': תורה ללמדה – זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה – זו היא תורה שאינה של חסד. והאריז"ל קיים במהר"ו תלמידו 'תורת חסד'. מהר"ו היה קטן מהאריז"ל תשע שנים, האריז"ל נולד בשנת רצ"ד, ומהר"ו בשנת ש"ג, ובשנת של"א התחיל ללמוד מהר"ו אצל האריז"ל במשך שנה ושמונה חודשים עד ה' אב של"ב. ומאת האריך ימים מהר"ו עוד ארבעים ושמונה שנים, וכל הזמן עסק בתורת האריז"ל, וכתב את כל תורתו של רבו בחמשה מהדורות.

מעשה ההתקרבות של מהר"ו להאריז"ל

כב. ונעתיק כאן משבחי האריז"ל את סיפור ההתקרבות של מהר"ו להאריז"ל, וז"ל: בטרם ביאתו של האריז"ל לארץ הצבי, טרח ויגע במוהר"ר חיים נר"ו טרחא גדולה עד מאד לעשות פרוש על הזהר, ואז וחקר ותקן משלים הרבה על פי דרך הקדמות מהרמ"ק ז"ל. ובאשר ראה הקב"ה את לבבו הנאמן עם אלהיו, וחקרו הגדול אשר חשקה נפשו להבין סתרי תורה, מיד נגלה עליו ברוח הקדש על איש אלהים האריז"ל ז"ל, שבכר הגיע סמוך לעת השבת פקדון רוחו אל האלהים אשר נתנה לו, וצוהו שיעלה ממצרים לארץ ישראל, וימסר כל חכמתו לתלמיד חכם אחד ששמו במוהר"ר חיים יצ"ו, כי הוא ימלא מקומו להחיות שארית בארץ.

מיד הכין לדרך פעמיו, ובא לארץ הקדושה, הוא ואשתו ובניו וכל אשר לו. והיה יושב ששה חודשים מצפה וממתין אימתי יבוא במוהר"ר חיים אצלו, ויבקש ממנו שיכניסוהו בחדרי החכמה, כי לא רצה האריז"ל לרדף אחריו, לקיים (שיר ב, ו) "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתתפזר", וכדין היא חביבה עליו, מה שאין כן להפך.

בִּיה מִן גְּלוּתָא בְּרַחֲמֵי. וְתַרְגּוּם: וְהַמְשָׁכִילִים יָבִינוּ – מִצַּד הַבִּינָה, שֶׁהוּא עֵץ הַחַיִּים, בְּגִלְלֵם נֶאֱמַר "וְהַמְשָׁכִילִים יִזְהָרוּ בְּזִהְרֵי הָרָקִיעַ" – בְּחִבּוּר זֶה שֶׁלֶךְ, שֶׁהוּא סֵפֶר הַזִּהְרָה, מִזִּהְרֵי הָאֵם הָעֲלִינָה תְּשׁוּבָה. בְּאֵלָה לֹא צָרִיךְ נְסִינָה, וּמִשּׁוּם שֶׁעֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לִטְעֹם מִעֵץ הַחַיִּים, שֶׁהוּא סֵפֶר הַזִּהְרָה הַזֶּה, יֵצְאוּ בּוֹ מִגְּלוּתוֹ.

אבל כיון שלא זכינו, הסתתר מאיתנו ספר הזוהר כאלף שנה, וגם אחר כך שהתגלה, עדיין לא התגלו סודותיו לגמרי. עד שהגיע האריז"ל משיח ה' – שהיה בחינת משיח בן יוסף, והוא זכה לגלות את תורת הקבלה בגילוי הכי גדול. אבל עדיין לא נושענו ממירדות הגלות, רק שאנחנו מתחילים לטעום מתורתו של משיח יותר ויותר.

תפארת – הוא ענין ההתפארות שהצדיק מתפאר בתורתו

ל. גם האריז"ל לפי גודל ענוותנותו הגדולה, היה צריך מידי פעם להודיע את גבורת תורתו בפני התלמידים, כי רק כך התלמידים יודעים להעריך אותה ולהתמסר אליה. ולכן צריך הרב לפעמים להתפאר ולחבב תורתו. וכמובא בספר המדות (צדיק ח"ב אות פ"ד), שצריך הרב לחבב תורתו בפני תלמידיו, וז"ל: כְּשֶׁהַצַּדִּיק אוֹמֵר תּוֹרָה לָעַם, מֵתָר לוֹ לְחַבֵּב תּוֹרָתוֹ בְּעֵינֵיהֶם קִדְּם שִׂיאֵמֶר, עֵכָ"ל.

האריז"ל צוה לחברים לעיין במאמר הזוהר ולהבינו

לא. ונעתיק כאן סיפור נפלא משבחי האריז"ל (אהבת שלום עמ' י"ט), וז"ל: פֶּעַם אַחַת אָמַר הָרַב לְתַלְמִידִים: דַּעוּ לָכֶם שְׁלֵמַחֵךְ נִקְרָא מֵאֵמֶר אֶחָד מִסֵּפֶר הַזִּהְרָה, וְהוּא מֵאֵמֶר קִשָּׁה הַהֲבֵנָה, לָכֵן תַּעֲיִנוּ בּוֹ הַיֵּטֵב. וּמִיָּד כָּל אֶחָד הִתְבּוֹדַד לְבַדּוֹ לַעֲיֵן בּוֹ וּמִיָּד הִבִּינֵהוּ, וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחֵיו הִנֵּה הָרַב צִוָּה לָנוּ לַעֲיֵן הַמֵּאֵמֶר הַהוּא, וְהִנֵּה נִרְאָה לָנוּ שֶׁהוּא בִּלְתִּי קִשָּׁיָא, לָכֵן נִפְלִיל בּוֹ אוֹלֵי נִמְצָא בּוֹ שׁוֹם קִשִּׁי, וְכֵן עָשׂוּ וְלֹא מִצָּאוּ שׁוֹם דְּבָר. וְכִשְׁדָּאוּ בֵּין אֶמְרוּ זֶה לָזֶה, בְּוֹדָאֵי שְׁלֵא דְבָר רִיק הוּא מֵה שֶׁאֵמֶר לָנוּ הָרַב, נַעֲיֵן בּוֹ פֶּעַם אַחֲרָת אוֹלֵי אָנוּ טוֹעִים בְּהִבְנָתוֹ, וְכֵן עָשׂוּ שְׁנַיִם שְׁלִישָׁה פַּעַמִּים, וְלֹא נִתְחַדֵּשׁ לָהֶם שׁוֹם דְּבָר. לְמַחֵר אָמַר לָהֶם הָרַב עֵינַתֶּם אוֹתוֹ מֵאֵמֶר, אֶמְרוּ לוֹ בֵּין אֲדִנִּי. אָמַר לָהֶם כָּלֶכֶם שׁוֹיִם בְּהִבְנָתוֹ, אוֹ כָּל אֶחָד מִבֵּין הִבְנָה אַחֲרָת. אֶמְרוּ לוֹ רַבֵּינוּ כָּלֵנוּ שׁוֹיִם בְּהִבְנָה אַחַת, כִּי זֶה הַמֵּאֵמֶר נִקַּל לְהִבִּין, וְהִנֵּנוּ תַּמְהִים בְּדַבְּרֵי רַבֵּינוּ שֶׁאֵמֶר שֶׁהוּא קִשָּׁה הַהֲבֵנָה וְכו'.

הנשמות שבאו כעופות לומר שהם טועים בהבנת הזוהר

לב. אָמַר לָהֶם לָכֵן יֹאמַר אֶחָד מֵכֶם מֵה שֶׁהִבִּין. וּבְעוֹד שֶׁהִיהָ אֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר הִבְנָתוֹ, וְהִנֵּה בָּאוּ עוֹפּוֹת הָרַבָּה וְהָיוּ מְקַרְקְרִין עַד שֶׁנִּשְׁמַע קוֹלָם לְמַרְחוּק, וְכִשְׁמוֹעַ הָרַב קוֹלָם, שָׁחַק, וַאֲמַר לְחִבְרִים דַּעוּ לָכֶם שְׁאֵלוּ הָעוֹפּוֹת הֵם נְשָׁמוֹת שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁבָּאוּ מִמִּתְיבְתָא דְרַקִּיעָא לֹמֵר לָכֶם שֶׁאַתֶּם טוֹעִים בְּמֵאֵמֶר הַהוּא, כִּי כִּפִּי הִבְנַתְכֶם יֵשׁ קִשְׁיוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁהֵם כָּךְ וְכָךְ, לָכֵן דַּמּוּ, וַאֲמַר לָכֶם הִבְנָה נְכוֹנָה בּוֹ. אֲזַי אָמַר לָהֶם הִבְנָתוֹ עַל נְכוֹן כְּדִי לְזַכּוֹתָם. וַיְהִי בְּשׁוּמָעָם אוֹתָהּ הִבְנָה כִּי נַעֲמָה, אֶמְרוּ זֶה לָזֶה וְכִי סוֹמִים הָיוּ שְׁלֹא רָאִינוּ בְּהִבְנָתוֹ קִשְׁיוֹת אֵלּוּ אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ, וְהִכֵּן הָיְתָה זֹאת שְׁלֹא רָאִינוּהָ. אֲזַי אָמַר לָהֶם הָרַב שְׁמָא אַתֶּם מְסַתְּפִקִים בְּהִבְנָה זֹאת, הֲלֹא תִדְעוּ שֶׁיֵּשׁ סוֹד אַחֵר גְּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא כָךְ וְכָךְ. מִיָּד נִפְלִי עַל רִגְלֵי הָרַב וּנְשָׁקוּם, וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ יִרְאָה זֶרַע יֶאֱרִיךְ יָמִים, עֵכָ"ל.

האמיתיים. והנה כל ספרי הגאונים כמו רבינו האי גאון ז"ל וחבריו כלם נכוחים למבין אין בהם נפתל ועיקש, אבל דבריהם בתכלית ההעלם. וכן כל דברי אותם החכמים שזכרנו לעיל בשם הרקאנטי שהיה נגלה עליהם אליהו הנביא ז"ל – כולם דברי אמת, וגם הם סתומים בחזקת היד, עכ"ל. וע"ש עוד באורך.

ששת אלפים שנה הוי עלמא

כו. וביאור הענין הזה שהתגלו סודות החכמה על ידי רשב"י, ושוב נגנזו כאלף חמש מאות שנה, עד זמן האריז"ל, והיו מסורים רק ליחידים. ואפילו ספר הזוהר עצמו נגנז לכאלף שנה. הוא סוד גלות התורה. ונבאר את הענין בהקדים מה שאמרה הגמ' בעבודה זרה (דף ט.) ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תהו ושני אלפים תורה ושני אלפים ימות המשיח, עיי"ש. והנה שני אלפים תורה מתחילים בזמן אברהם דכתיב (בראשית יב, ה) "וְאַתָּה הִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרֶן" – דתרגומו: "נפשטנא דשעבידו לאורייתא", וגמירי דאברהם היה אז בין חמשים ושתים שנה, שזה בדיוק שנת אלפים לבריאת העולם, (כי אברהם נולד בשנת 1948).

כיצד מתקיים שני אלפים ימות המשיח

כז. ועל שני אלפים של ימות המשיח, איתא בגמ' (שם) "ובעוונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו". וקשה דעדיין לא מיושבת עיקר הקושיא, דהרי אומר "שני אלפים ימות המשיח", והיינו שכך צריכה להיות המציאות של שני אלפים שנה של ימות המשיח, ומה מיישב "ובעוונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו", הרי לא היו ימות המשיח.

ועל כרחק הביאור הוא, דהגם שלא זכינו עדיין לימות המשיח ממש מחמת עוונותינו, דהיינו להיפטר משיעבוד גלויות ולחיות בכל הטובה הנפלאה של ימות המשיח, מ"מ מאז – דהיינו משנת הארבעת אלפים – התחילה להתגלות תורת משיח ע"י רשב"י שהיה בדורות שאחר חורבן בית שני, שאז התחילו שני אלפים ימות המשיח, ומאז התחילה פנימיות התורה להתפשט בעם ישראל.

כתיבת ספר הזוהר סביבות שנת ארבעת אלפים

כח. רשב"י היה תלמיד ר' עקיבא, ור' עקיבא נפטר בזמן מרד בר כוכבא שהיה בשנת 3850 לבריאה, החורבן היה בשנת 3828 לבריאה, עק"ב שנים לפני האלף הרביעי, ואחר כך היה רשב"י, וספר הזוהר עצמו נכתב כששים שנה אחרי פטירת הרשב"י על ידי האמוראים, ולכן יש הרבה דברים בספר הזוהר מדברי האמוראים. וע' בשיחות הר"ן (שיחה רע"ח) ובעוטה אור שם, שרשב"י בעצמו היה נגלה לאמוראים אחר פטירתו ומגלה להם סודות תורה. נמצא שפחות או יותר כתיבת ספר הזוהר היה בשנת ארבעת אלפים לבריאה, שאז צריך להיות שני אלפים שנות משיח.

בכח ספר הזוהר נצא מהגלות

כט. ואם היינו זוכים היתה הגאולה אז בספר הזוהר וכמו שכתוב בזוהר בעצמו (רעיא מהימנא נשא ח"ג דף קכד), וז"ל: וְהַמְשָׁכִילִים יָבִינוּ, מִסְטָרָא דְּבִינָה, דְּאִיהוּ אֵילָנָא דְּחַיִּי, בְּגִינִיָּהוּ אֶתְמַר (דניאל יב, י) "וְהַמְשָׁכִילִים יִזְהָרוּ בְּזִהְרֵי הָרָקִיעַ" בְּהַאי חֲבוּרָא דִּילָךְ דְּאִיהוּ סֵפֶר הַזִּהְרָה, מִן זִהְרָא דְּאִימָא עֲלָאָה תְּשׁוּבָה. בְּאֵלִין לֹא צָרִיךְ נְסִינָה, וּבְגִין דְּעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִמְטַעַם מֵאֵילָנָא דְּחַיִּי, דְּאִיהוּ הַאי סֵפֶר הַזִּהְרָה, וְיִפְקוּן

נצח – ראיית המלאך אינה בחינת 'נבואה'

לג. בענין ראיית מלאכים, והשגת תורה מהם, שהם בחינת 'נצח' – כי הם נצחיים לעומת בני אדם. כתב האריז"ל (עץ חיים שער ג' פרק ח'), וז"ל: לענין המלאכים, כי גם הם 'חומר וצורה' וכלומר, כמו שהאדם הוא גוף ונשמה – 'חומר וצורה', גם אצל המלאכים יש בחינת 'צורה' – שהיא נשמת המלאך, ויש בחינת 'חומר' – שהוא הגוף של המלאך, וזה מה שיכולים לראות, אלא שחמדם וז' מאד – ונקרא 'כבוד נברא' של המלאך, ונקרא 'אשים' (כלומר שגם גופם הוא כמו אש). אך צורתן (בחינת נשמתן) נקרא 'מלאך'. וזכי הנפש יכולין לראות דרך מראה את המלאך, בהיותו מלבש במלבוש שלו, וזה סוד (בראשית יח, ב) "וירא והנה שלשה אנשים". ואין זו נבואה, רק שהשיג בראית נפשו המשפלת את נפש המלאך עצמו. וכן הרואים את אליהו ושאר נשמות הצדיקים, בעין רבינו הקדוש בכל ליל שבת (כתובות קד). וכיצא, אינו אלא על ידי התלבשות בחלוקה דרבנן שלו, ע"כ.

חלום, רוח הקודש, מלאך מגיד, גילוי אליהו, נשמות הצדיקים

לד. וכידוע האריז"ל זכה לענין זה ביותר, כי זכה לגילוי מלאכים, ונשמות שבאים מעולם העליון, ולגילוי אליהו, וכל זה מלבד שזכה לרוח הקודש ונבואה שהיתה מתגלית אצלו כסדר: ולכל מדרגות אלו זכה האריז"ל. ומהרח"ו בשערי קדושה (חלק ג שער ו), סידר את המדרגות בזה: וכתב שהמדרגה התחתונה מכולם שיראה בחלומותיו ענייני עתידות דברים הקרובים לרוח הקודש. מדרגה שניה: שימשוך על נשפו אור עליון משורש נפשו, והוא בחינת רוח הקודש גמור. מדרגה שלישית ע"י עסק התורה או קיום איזה מצוה יזכה לפרקליט (אבות ד, יא), היינו מלאך ממש שיהיה מגיד לו סודות התורה (וראה בזה בסמוך). מדרגה רביעית שיוזכה לגילוי אליהו הנביא, וגם בזה מדרגות רבות יש, וכפי חסידותו כך יזכה לגילוי יותר. והחמישית הגבוהה מכולם, שיוזכה שיתגלה אליו נפש מהצדיקים הנפטרים הראשונים, בין משורש נשמתו ובין אם לא, ותגלה סודות וחכמות הגנוזות בתורה. ולכל מדרגות אלו זכה האריז"ל בשלמות.

מלאך מגיד, ומדוע לפעמים אינו נאמן תמיד

לה. ובענין המגידים כתב האריז"ל בשער רוח הקודש (דף א, א), וז"ל: הכל הוא כפי מעשה האדם, כי אם אותה התורה שיעסק בה קורא אותה לשמה, ויהיה המלאך הנברא ממש קדוש הוא מאוד ועליון מאוד, ונאמן בכל דבריו באמת גמור. וכן אם קורא אותה בלי שבוש וטעויות, ויהיה המלאך ההוא בלי טעות, ויהיה נאמן בכל דבריו. וכן המצוה שעושה האדם, אם היא פתקנה נעשה ממנה מלאך קדוש מאוד. וכמו שאמרו ז"ל (אבות ד, יא) ז"ל: כל העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד וכו'. וכפי מה שחסר מאותה מצוה, כן יחסר אור המלאך ההוא. ואמנם ודאי הוא שגדול הוא כח המלאך הנעשה מעסק התורה מכח המלאך הנעשה על ידי אותה המצוה (פי מצוות הם פחיצוניות העולמות, והתורה בפנימיות). וזה ענין המלאכים המתגלים אל בני האדם ומודיעים אותם עתידות וסודות, ונקראים בספרים מגידים.

הוד – סודות התורה שנמסרו ביד החיצונים

לו. האריז"ל לכל החכמות בשלמות, ואחת מהם מה שזוכה להכיר בשלמות את השיחה של העופות, והיה יודע לשמוע מדבריהם את

סודות התורה, וכמו שכתב בשער רוח הקודש (דף ה, ב דרוש ג) וז"ל: בחכמת ידיעת צפצופי עופות, עוד ידיעה אחרת היתה להרב ז"ל, שהיה מכיר בצפצופי עופות, וזה ענינו: דע כי מן היום שנשרפה התורה (ביום י"ז תמוז) כנודע (תענית כו:) על ידי אומות העולם בעוונות הרבים. נמסרו אז כחותיה וסודותיה ביד הקלפות (ע' פרי עץ חיים שער תקון חצות פ"ג), ולכן אין שום בריה שבעולם אפלו מן בריות טמאות כמו בהמות חיות ועופות שקצים ורמשים – ושלל הנדבר סודות התורה, שכל אלו יש להם שרים ממנים עליהם, ואותם השרים יודעים רזי התורה וסודותיה, מן הזמן הנזכר.

והנה אותם השרים הממנים על הבריות או העופות ההם, יזמינו בפיהם בצפצופם וקולם סודות עמקים מן התורה. ומי שיבין קולם וצפצופם, יוכל לדע כמה סודות בתורה. ויש דורות שיש צדיקים בתוכם מכירים אותם, זה כמו שראיתי למו"ר ז"ל בעיני, ועל כן השרים מזמינים הסודות ההם, ומכירים ומבינים אותם הראויים להבינם כנזכר, עכ"ל.

ידיעת העתידות וגזירות הבאות לעולם

לז. ומלבד ענין זה של 'סודות התורה', יש עוד דברים שנשמעים מהם, כמו איזה גזירות יהיו בעולם וכו'. וכמו שמבאר שם בשער רוח הקודש בהמשך הדברים, וז"ל: גם דע כי כל מה שנגזר למעלה, מכריזים הגזירה ההיא בכל העולמות, ובפרט בעולם העשיה, גם כל העברות שהאדם עובר, כלם נכרזות בעולם הזה על ידי בית דין של מעלה, ושלוח בית דין ההולך עמהם. והנה עבוי וגסות האויר אינו מניח לשעבר ויורד קול הרוחני בתוכו, ואמנם באשר העופות מפריחים באויר, הם חותכים ובוקעים האויר וחולקים אותו על ידי הפרחתם ועפיתם, ואז קול הכרוז עובר דרך שם, וזה סוד פסוק (קהלת י, כ) "כי עוף השמים יוליך את הקול" – כי דרך פריחתו ועפיתו מוליך אותו. ויש עופות אחרות שעל ידי דבורם וצפצופם מצטרף ומתחבר קול הכרוז עם קולם ועוברים יחד, וכנגד אלו נאמר (שם) "ובעל כנפים יגיד דבר", עכ"ל.

פלאי הבראה שיש בדבור ובשמיעה

לח. כל פעם כשאנחנו מדברים – אני מדבר ואתה שומע, כשאני מדבר ע"י מיתרי הקול. איך זה עובד? הריאות מזרימות אוויר על מיתרי הקול ומרעידים אותם. הרעד הזה יוצר קולות, וחיתוך האותיות נעשה בחמש מוצאות הפה, שהם הגרון, החיך הלשון, השניים והשפתיים, דהיינו שהקולות היוצאים כשהם פוגעים במוצאות הפה, הם מקבלים צליל של אות מסוימת. וכשמתבוננים בזה, מתפעלים מאוד ממעשה ה', כי האדם לא שם לב, כמה פעולות וחישובים צריך להיות בכל מילה שהוא מוציא, שהראות יוציאו כך וכך אויר, והמיתר הקול ירעד כך וכך, ויפגע בדיוק באחד ממוצאי הפה, עד שיצא מילה מובנת. והשמיעה גם היא פלא עליון, שיש באוזן של האדם כמין תוף, שהוא נרעד מהקולות, ושם יש עצב שמעביר למוח את הרעדות האלה, והמוח מתרגם אותם לדיבורים. מה רבו מעשיך ה'.

התדרים החחניים שיש בקולות הציפורים

לט. והנה הכח של הקול והדיבור, נפסק אחרי כמה מטרים, כי הוא מתחלש, וכן הקולות שנשמעים מהשמים, מלבד שהם בתדר רוחני

הוא מגלה לאדם העונות אשר עשה מעורריו, והיה שם אדם אחד שלא הניח עברה שלא עשה, ויאמר בלבו אלך לצפת תוב"ב לפני הרב, ואראה אם יגיד לי העברות שעשיתי, אשוב בתשובה על ידו ואקבל עלי כל מה שיגיד עלי, ואם לאו אדע דלית דין ולית דין – אלא עולם כמנהגו נוהג.

תיקון בעל העבירה שהיה ניצוץ אחאב מלך ישראל

מד. אז יצא לו מקושטנדינה, וישב לו באמצע הדרך במקום אשר היה שם נהר, ויאכל וישתה, ויחן בידו כוס אחד של יין, ויאמר חכם ר' יצחק (האריז"ל) אני שותה כוס זה לחייד ולחיי החברים שלך. בעודו שם, אמר הרב לחברים, חברים דעו לכם שזה כמה ימים יצא אדם רשע מקושטנדינה ובא אלי לנסות אותי, והני עתה במקום פלוני אוכל ושותה כוס של יין לחיידם ולחיי, וביום פלוני יבוא הנה, וכך וכך תארו ודמותו, לכן כשיבוא וישאל עלי, הביאווה לפני, כי הוא נשמה גדולה ניצוץ מאחאב מלך ישראל, ועל ידי יתקן. לימים בא האיש ההוא וישאל על הרב, ויביאווה החברים לפניו.

והיה בבואו לפני הרב נבהל, כי ירא מהביט בפני השכינה. ויגש אליו ויאמר: האתה האיש הרואה המגיד לבני אדם עונותיו, ויאמר (האריז"ל) אני, וחכמת אלהים היא להנהיג האדם במעגלי ישר וצדק. אז אמר (אותו בעל עברה) לרב, תדע לך שאני רשע גדול, ואם תגיד לי מה שעשיתי, אדע נאמנה כי רוח ה' דבר בך. אז אמר הרב לחברים שיצאו כלם שלא יתבייש לפניהם, ויצאו כלם.

אז אמר לו הרב, אתה נקרא פלוני בן פלוני, וביום פלוני במקום פלוני עשית עברה פלונית, וביום פלוני כך וכך, עד הגיד לו כל מה שעשה מיום היותו עד היום ההוא, ואפלו שיחה קלה שהיה בינו לבין אשתו הגיד לו. והיה כשומעו, ויפל לרגלי הרב ויאמר בן דברת, וחסאתי עויתי ופשעתי, ועתה תן לי תקון לעונתי, וחי ה' אם תאמר לי שאין לי תקון בלתי הרג או חנק, אקבל עלי לכפרת עונתי. אז נתן לו הרב תקונים הרבה בתעניות טבילות ולבישת שק על מתניו וללמד בכל יום עשרה דפים מן הזהר, הלשון לבר בלתי שום הבנה, ומן היום ההוא והלאה היה בעל תשובה גמורה, ומת בתשובתו.

מלכות – דינא דמלכותא דינא

מה. בספירת המלכות נספר את עומק הדין אפילו על צדיקים כמו מהרח"ו זיע"א, שבגלל הבטח שהיה מביט בהאריז"ל ואף שהתכוון לטובה כדי ללמוד מדרכיו הטובים, בכל אופן נענש בכאב עינים גדול. וכמו שסיפר מהרח"ו בעצמו פרטי מעשה זה.

סיבת כאב העינים הגדול שהיה למהרח"ו

מו. כתב בשער המצוות (פרשת עקב דף לה), וז"ל: פעם אחת ארע לי ביום שבת באב גדול בעינים, ונמשך הפאב זה קרוב לשני חדשים ולא היה בתוכם שום חלי וזלתי באב העינים לי מאוד. ושאלתי למורי ז"ל מה היה סבת הפאב ההוא, ואמר לי ב' סבות: האחת היא לפי שאני פוסע פסיעה גסה במהלכי בימי החל, ונודע כי פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ואינה חוזרת אלא בקדוש ליל שבת, ולפי שבאותו ליל שבת לא נתכונתי באותו הקדוש, לכן בא לי הפאב הזה. סבה ב', היא לפי שאני הייתי מתפלל תמיד בבית מדרשו והייתי יושב לימיני לעולם, והייתי

שלא כל אחד זוכה להבין ולקלוט את התדר הזה, יש עוד בעיה, שהקולות האלו רחוקים מאוד מאוד, דמילא קול של נבואה ובת קול, הוא בא בחוזק גדול עד אוזן השומע. אבל קולות של גזירות שיוצאים מאחרי הפרגוד, הם לא באים בחוזק הזה. ולכן צריך להעביר את הקולות, כמו שנעשה בטלפון שהוא מעביר את הקולות, וזה סוד "כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר", היינו שהעופות בעפיתן מוליכים את הקולות מלמעלה ללמטה עד שהם מגיעים לאוזניים של מי שראוי לשמוע אותם, היינו מי שזוכה שיודע להבחין גם בתדרים של הקולות הרוחניים, בין אלו שמעורבים בצפצוף קול הציפור, ובין אלו שרק עוברים עם משק הכנפיים של העוף.

גאולת סודות התורה בצפצוף העופות

מ. וכל זה חכמה עמוקה והשגה גדולה שזכה לה האריז"ל, וכבר ביארנו שדוקא בזה יש ענין גדול להוציא את סודות התורה שנפלו ביד החיצונים, שזה עצמו גורם את הגאולה, להוציא מהם את ניצוצות הקדושה הגדולים שיש בסודות התורה שנפלו בידם. וזו היתה חכמתו של האריז"ל להוציא את הקולות האלו גם מהעופות הטמאים, שממונים עליהם שרים מהסטרא אחרא, שמלבישים בקולותיהם סודות התורה. והיה האריז"ל מגלה את הסודות האלו, ובוזה מוציא אותם משם. כי כל מה שהם יכולים לינוק מסודות התורה, הוא רק כשהם בהעלם בבחינת 'מאמר הסתום' (עי' לקוטי מוהר"ן תורה י"ב), אבל מיד שמתגלה סוד התורה, הם כבר לא יכולים להחזיק ניצוץ קדושה כשהוא מאיר באור יקרות גדול כזה, ולכן מתברר הניצוץ הקדושה מהשבי ביד הסטרא אחרא.

יסוד – התיקון לכל העביחות בחינת 'תיקון הכללי'

מא. תיקון היסוד הוא תיקון לכל העבירות, וכמו שגילה ענין זה רבינו בלקוטי מוהר"ן (תורה כ"ט), שעל ידי שעושים 'תיקון הכללי' שהוא תיקון היסוד, בזה מתקנים בבת אחת את כל העבירות. ולכן נספר כאן סיפור נפלא איך האריז"ל תיקן בבת אחת את כל העבירות של בעל עבירה גדול, שלא היה עבירה שלא עבר אותה.

העונש של מכת הארבה

מב. הסיפור התחיל במה שנגזרה גזירת ארבה לכלות את כל האוכל בעיר צפת, וגזירה זו היתה בגלל תלמיד חכם עני גדול, שהיה ברעב גדול, ואף אחד לא ידע ממנו ולא דאג לפרנסתו, ואותו תלמיד חכם בעניותו הגדולה התמרמר ומסר דין על יושבי עירו, ונגזרה על העיר צפת גזירה קשה של 'מכת ארבה'. ונודע לאריז"ל ענין זה, ומיד סיפר זאת לחברים, ואספו מיד צדקה ומאכל, ורצו לאותו תלמיד חכם עני, ופייסו אותו מאוד, ואמרו לו מה שגרם בתפילתו. וביקשו ממנו שיבקש רחמים על העיר, וכך עברה הגזירה.

העשיר מאיסטנבול

מג. ומסופר בשבחי האריז"ל (אהבת שלום עמ' נ'), וז"ל: מעשה שהיה בצפת עשיר אחד מקושטנדינה (איסטנבול) אשר בא לחג את חג המצות, והיה תמה מאוד על ידיעת האריז"ל (מכל המעשה של הארבה הנ"ל), ויאמרו לו (החברים) ולא זו בלבד עשה הרב, ויספרו לו ויאמרו כמה וכמה. ובחזרתו לקושטנדינה ספר שם המעשים של הרב, ואיך

מסתכל ומביט בו ללמד דרך הנהגותיו בכל הפרטים, והוא היה מתפונ בתוך תפלתו פנות גדולות ונראות, אשר על ידם היה אור עליון שורה עליו ולא הייתי בדאי אז להסתכל בו. ואמר לי השתדל שלא תסתכל בפני בשעה שאני מתפונ ביחוד קריאת שמע, ובשעה שאני פורע במודים, ובשעה שאני עונה קדשה ואומר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, כל אלו הג' מקומות יש בהם פנות נראות, ועל ידי זה יוסר ממך פאב העינים, ונמנעתי ביום המחרת מלהסתכל בו בשלשת זמנים אלו ותכף נתרפאתי, עכ"ל.

חידוש הבן איש חי שיקר העונש היה על ההסתכלות

מז. אבל יש בענין מתיקות יפה בדברי הבן איש חי בן איש חי, הבן איש חי סידר תיקון ליום ה' אב, ואכן יש הרבה שבליה נשאים ערים ולומדים תיקון ה' אב של הבן איש חי. ושם (בסוף תיקון ה' באב בחלק שבחי הארז"ל) כותב הבן איש חי חידוש גדול, ואומר: ודאי עקר הפאב לא פא לו אלא מכח סבה שניה שהיה מסתכל ברבנו זיע"א, וראיה מכרתת לזה, ממה שמצינו ל'בסוף, פאשר נמנע ביום המחרת מלהסתכל בו בשלושה זמנים אלו – תכף נתרפא. אך רבנו הארז"ל מרב ענותנותו עשה סבה זו טפילה ושניה לראשונה, אך פאמת היא ראשונה ועקרית, ע"כ.

כלומר, אם התיקון היה גם בגלל הסיבה הראשונה של הפסיעה הגסה והקידוש, היה צריך לחכות לליל שבת הבא לזמן הקידוש לפחות איך שהוא לא יסתכל אלא ודאי אומר הבן איש חי כל הבעיה הייתה מה שהסתכל מהרח"ו זיע"א בהארז"ל בג' זמנים הללו של התפילה, ביחוד קריאת שמע, ובשעה שהיה משתחוה מודים, וכשהיה עונה קדושה – קדוש קדוש קדוש, שאז היתה שורה על הארז"ל שכניה, ולכן היתה מכהה את עיני מהרח"ו וסבל כאב עינים גדול. רק שמצאה הדין מקום להתגדר בו, בזה שלא כיוון בקידוש כראוי, לכן יכל להיתפס הדין בזה ולהענישו בכאב עינים.

סיכום

מח. נגיד בקצרה את העשרה דברים – כדי שזכור. בכתר – שמנו את עניין 'מעשה בראשית' ו'מעשה מרכבה', בחכמה – הסברנו את עניין חכמתו של הארז"ל, איך היה מעיין את הסוגיא ולומד בעיון כדי לשבר את הקליפות, ואיך הוא היה לומד שישה דרכים כנגד ימות החול, אחד כנגד שבת. בבינה – דיברנו על העדות של הרמ"ק, בגודל נשמתו של הארז"ל שהיה בו ניצוץ נשמת הרשב"י. בחסד – דיברנו על התלמיד מהרח"ו, בחינת "תורת חסד על לשונה". בגבורה – דיברנו על הצמצום והדילוג של אלף חמש מאות שנה מרבי שמעון בר יוחאי עד הארז"ל. בתפארת – את התפארות של התורה איך שאמר להם תעיינו את הזוהר, וואת הצחוק של כל נשמות הצדיקים שבאו כעופות. בנצח – עניין המלאכים והמגידים שהם חיים חיי נצח, וכיצד נוצרים מלאכים, ואת המדרגות שיש בגילוי סודות התורה. בהוד – סודות התורה שנפלו ביד החיצונים שבאים בצפצופי עופות טמאים, וצריך להוציא אותם משם. ביסוד – תיקון נשמת ניצוץ אחאב מלך ישראל. מלכות – דינא דמלכותא דינא, עומק הדין שהיה על מהרח"ו זיע"א שהיה מסתכל על הארז"ל בג' זמנים בתפילתו שהיתה עליו השראת שכניה. ויהי רצון שזכות הארז"ל תעמוד לנו לכל הטובות ברוחניות וגשמיות, אמן.